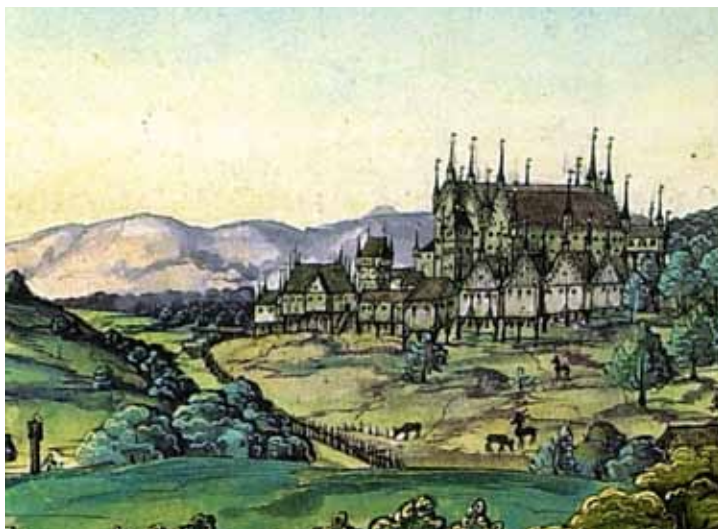

Najstarszym, zbudowanym w średniowieczu budynkiem miał być „Kamienny dom” (*Steinhaus*), położony po południowej stronie założenia, o sklepionych piwnicach wykonanych z łamanego kamienia wapiennego.

Wysunięto także przypuszczenie, że wjazd mógł być flankowany przez dwie wieże, które powstały później, w XVI wieku. Wydaje się jednakże, że pewne roboty podjęto na zamku świerkłańskim wcześniej, prawdopodobnie w czwartym ćwierćwieczu XV wieku, kiedy Śląsk znalazł się pod panowaniem króla węgierskiego i czeskiego Macieja Korwina. Oddał on w 1447 roku ziemię bytomską, w której leżał Świerklaniec w zastaw Janowi z Żerotina. Ten ostatni przeznaczył 300 kop groszy czeskich na renowację zamków w Bytomiu (*Beytten*) i Świerkłańcu (*Swoclenez*). W tymże 1498 roku wieś wraz z zamkiem przeszła na własność księcia opolskiego Jana Dobrego i na początku XVI wieku miało dojść do późniejszej przebudowy zamku za sprawą tegoż księcia.

• Ikonografia

Fragment wedyty z podróży palatyna Ottheinricha przedstawiającej zamek w Świerkłańcu

Analizując najstarszą panoramę Toszka z 1537 roku – wykonaną podczas podróży palatyna Ottheinricha – wysunąłem hipotezę, że budowla ukazana po prawej stronie wedyty przedstawia zamek w Świerkłańcu¹². Wydaje się, że identyfikacja ta jest niemal pewna, a oparta została na porównaniu topografii terenu przedstawionego na widoku oraz architektury z tym, co wynika z dotychczasowych badań oraz aktualnej topografii terenu.

Na panoramie przedstawiono typowy nizinny zamek, położony na wyrównanym, ale podmokłym terenie. Zabudowania wokół zamku, a właściwie przed nim, które należy interpretować jako budynki gospodarcze, zbudowane są na drewnianych słupach (filarach), a ich poziomy użytkowe (podłogi) usytuowane są znacznie powyżej poziomu terenu. Zastosowanie zastrzałów poniżej poziomu podłogi miało z pewnością stabilizować konstrukcję budynków na grząskim gruncie, a jednocześnie uwarunkowało wzniesienie tych budowli w konstrukcji szachulcowej, a więc nietypowej dla Górnego Śląska¹³. Trudno też rozstrzygnąć sprawę, czym ta szkieletowa konstrukcja była wypełniona. Być może była to glina wymieszana ze słomą, ale równie dobrze dla zmniejszenia ciężaru budowli mogła być tylko szalowana deskami. Być może budynki ukazane pod zamkiem to folwark zamkowy. Potwierdzenie takiej sytuacji mamy dla Rybnika (wg urbarza z 1581 roku) czy dla

12 Siemko P., *Najstarsza panorama Toszka*, [w:] Rocznik Muzeum w Gliwicach, tom XXIII, Gliwice, 2011, str. 416. Angelika Marsch identyfikuje budowlę ze znakiem zapytania z zamkiem Bonerów w Balicach koło Krakowa – patrz Marsch A., Tost/ Toszek und Boners „Palast-Haus” [w:] Marsch A., Biller J.H., Jacob F.-D., *Die Reisebilder Pfalzgraf Ottheinrichs aus den Jahren 1536/1537*, str. 258 i 260

13 Siemko P., *dz. cyt.*, str. 416

Zamek po przebudowie na styl gotyku angielskiego. (zdj. pochodzi z NAC syg. 3_131_0-_176_27272925)

Koźła (rozbudowanie podzámce o charakterze gospodarczym). Zazwyczaj zagospodarowanie terenów nie zmieniło się przez wieki. Dziewiętnastowieczne budynki folwarczne zamku świerklanieckiego zachowały się do dziś i można przypuszczać, że w pierwszej połowie XVI wieku folwark znajdował się w tym samym miejscu lub w pobliżu.

Jeżeli te przypuszczenia są słuszne to zamek ukazany jest od strony południowej, a właściwie południowo-zachodniej. Stamtąd wiodła droga od Bytomia, Piekar i od Krakowa. Usytuowanie tych budynków tłumaczyłoby brak widoku fosy na rysunku. Fosa była zasłonięta przez wspomniane budynki gospodarcze. Od południowej strony widoczny jest wspomniany „kamienny dom” - *Steinhaus*, natomiast stronę zachodnią, w której było wejście, wyznaczają trzy późnogotyckie szczyty zaopatrzone w liczne sterczyny (pinakle). Przypominają one w dużym stopniu późnogotyckie szczyty ratusza wrocławskiego, które powstały w trakcie rozbudowy prowadzonej w kilku etapach w latach 1471 – 1504¹⁴.

Na widoku można wyróżnić dwie wieże, z których jedna narysowana jest mniej więcej w osi środkowego szczytu. Przy takim spojrzeniu na zamek szczyt południowy należał do kamiennego domu, stanowiącego najstarszą część zamku, środkowy znajdował się nad budynkiem bramy prowadzącej na wewnętrzny dziedziniec. Wieża przy tym szczytce

Mostek na zamkową fosę, przez który wiodła alejka łącząca zamek z pałacem.

14 tamże, str. 417

Widok ogólny świerklanieckiego zamku, zdjęcie sprzed 1945 roku. (Scan: Thomas Schmid-Dankward, CC BY-SA 4.0)